

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/32770> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Leeuwen, Maarten van

Title: Stijl en politiek. Een taalkundig-stilistische benadering van Nederlandse parlementaire toespraken

Issue Date: 2015-04-16

Stijl en politiek

Een taalkundig-stilistische
benadering van Nederlandse
parlementaire toespraken

Gepubliceerd door
LOT
Trans 10
3512 JK Utrecht
Nederland

telefoon: +31 30 253 6111

e-mail: lot@uu.nl
<http://www.lotschool.nl>

Illustratie omslag: © Burght Marinus van 't Veer. All rights reserved.

ISBN: 978-94-6093-168-0
NUR 616

Copyright © 2015: Maarten van Leeuwen. All rights reserved.

Stijl en politiek

Een taalkundig-stilistische benadering van Nederlandse
parlementaire toespraken

PROEFSCHRIFT

Ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 16 april 2015
klokke 15.00 uur

door

Maarten van Leeuwen

geboren te Leiden
in 1981

Promotiecommissie

Promotores: Prof. dr. T. van Haaften
Prof. dr. J.C. de Jong
Prof. dr. A. Verhagen

Leescommissie: Prof. dr. M. Burke
Prof. dr. T.J.M. Sanders
Prof. dr. P.J.M.C. Schellens

Voor mijn ouders

Voor Hanna

Voorwoord

Dit proefschrift is geschreven binnen het interdisciplinaire NWO-project 'Stilistiek van het Nederlands' (projectnummer 360-70-260). Ik dank mijn promotoren Ton van Haaften, Jaap de Jong en Arie Verhagen voor hun vertrouwen, de geboden vrijheid om op eigen wijze vorm te geven aan het onderzoek, en vooral voor hun kritische en scherpzinnige commentaar. Ook ben ik hen erkentelijk voor de mogelijkheden die ze mij hebben geboden om binnen mijn aanstelling als aio ruime ervaring op te doen in het geven van onderwijs en het begeleiden van scripties.

Een interdisciplinair project brengt samenwerken met zich mee. Met medepromovendus Suzanne Fagel en postdoc Ninke Stukker als directe collega's heb ik het zeer getroffen. Ik kijk met veel plezier terug op zowel onze dagelijkse omgang als onze gesprekken en discussies over taalkundig-stilistisch onderzoek. Ninke dank ik in het bijzonder voor haar waardevolle suggesties en haar immer aanwezige bereidheid om mee te denken. Kamergenoot Suzanne heeft zich al die jaren een ideale sparring partner betoond – of dat nu aan de Eyckhof in Leiden was of in het 'I-house' tijdens ons onderzoeksverblijf van vier maanden aan de University of California, Berkeley. Beurzen van het Fulbright Center, het Prins Bernhard Cultuurfonds, het Robert Fruinfonds en het Leids Universitair Fonds hebben dit verblijf mede mogelijk gemaakt.

Het was een groot genoegen om het werken aan dit proefschrift de afgelopen jaren te kunnen combineren met een baan als docent bij de sectie Taalbeheersing van het LUCL en de Opleiding Nederlands. Mijn collega's en oud-collega's dank ik voor de prettige samenwerking en hun interesse in mijn onderzoek. De studenten die in het verlengde van mijn onderzoek tutorials volgden en scripties schreven, hebben bijgedragen aan het aanscherpen van mijn ideeën. Kim Verheij dank ik voor haar hulp bij het verzamelen van de in hoofdstuk 5 gepresenteerde data. Mijn collega-promovendi binnen LUCL ben ik erkentelijk voor het delen van hun promotie-ervaringen. Van hen wil ik Marijn van 't Veer in het bijzonder bedanken, voor het maken van de foto op de voorzijde van mijn proefschrift. Voor de soms broodnodige afleiding en ontspanning dank ik ook mijn vrienden. Op jullie valt te bouwen!

Twee mensen aan wie ik met een woord van dank geen recht kan doen, zijn mijn vader en mijn moeder. Hun onvoorwaardelijke steun, de vele mogelijkheden die zij mij hebben geboden om me te ontwikkelen en de manier waarop zij de afgelopen twee jaar bij mij en ook bij mijn broer Reinout zijn bijgesprongen, zijn bepaald niet vanzelfsprekend en koester ik als iets heel bijzonders.

Tot slot dank ik mijn vriendin Annemiek en dochter Hanna. Annemiek, ik ben je voor heel veel dingen dankbaar, maar in het kader van dit proefschrift noem ik vooral je meedenken en je begrip en geduld. Lieve Hanna, jouw eigenwijze blik en ontwapenende glimlach relativeren alles. Je hebt, zo klein als je bent, voor mij hét afdoende bewijs geleverd dat formuleringskeuzes ertoe doen. De afgelopen maanden weigerde je sloffen te dragen. Wat we ook probeerden, we kregen ze niet aan. Dat veranderde toen oma besloot je sloffen 'sokken' te noemen: je weerstand was op slag verdwenen. Een mooiere illustratie dat formuleringsalternatieven een verschillend effect sorteren en dus de moeite van het analyseren waard zijn, kan ik mij niet wensen.

Oegstgeest, 24 januari 2015

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Hoofdstuk 1 Inleiding	13
1.1 Stijl als betekenisvolle keuze	13
1.2 Stijlanalyse op taalkundige grondslag	17
1.3 Stijlkeuzes en globale indrukken	19
1.4 Doel, onderzoeksvragen en opbouw van de studie	22
Hoofdstuk 2 Stijlanalyse op taalkundige grondslag: een methode	25
2.1 Inleiding	25
2.2 Methodologische uitgangspunten	25
2.2.1 Macroniveau en intersubjectiviteit	25
2.2.2 Werken met een checklist	26
2.2.3 Vergelijkend te werk gaan	32
2.2.4 Kwalitatieve en kwantitatieve analyse	33
2.3 Een gefaseerde werkwijze	36
2.3.1 Fase 1: bottomup-analyse	36
2.3.2 Fase 2: topdown-analyse	37
2.4 Verantwoording van de gekozen casussen en corpora	39
2.5 Samenvatting en vooruitblik	42
Hoofdstuk 3 Een heldere en wollige spreekstijl	45
3.1 Inleiding	45
3.2 De spreekstijl van Wilders en Vogelaar tijdens het ‘Knettergek-debat’	47
3.3 Stilistische analyse	49
3.3.1 Methode	52
3.3.2 Resultaten	54
3.3.2.1 Intensiverende en extensiverende woorden	54
3.3.2.2 Concrete of abstracte naamwoorden	58
3.3.2.3 Nominalisaties	59
3.3.2.4 Definietheid of indefinietheid	64
3.3.2.5 Heldere of onheldere verwijswwoorden	65
3.3.2.6 Complexe of niet-complexe zinnen	71
3.3.2.7 Aan- of afwezigheid van complementatie	74
3.3.2.8 Parallellisme en anafoor	82
3.3.2.9 Metafoor	83
3.4 Samenvatting en conclusies	84

Hoofdstuk 4 Een afstandelijke en nabije opstelling	89
4.1 Inleiding	89
4.2 De opstelling van Wilders en Pechtold tijdens de APB (2008 en 2009)	91
4.3 Stilistische analyse	99
4.3.1 Methode	101
4.3.2 Resultaten	103
4.3.2.1 Aanduidingen voor collega's: neutraal of pejoratief	104
4.3.2.2 Collega's aanspreken in de tweede of derde persoon	107
4.3.2.3 Wel of niet verwijzen naar kiezers	108
4.3.2.4 Kiezers presenteren als subject, complement of toevoeging	112
4.3.2.5 Verwijzen naar kiezers in combinatie met een perspectiverend werkwoord	121
4.3.2.6 Jargon: met of zonder toelichting	127
4.3.2.7 Concreet of abstract taalgebruik	131
4.3.2.8 Aan- of afwezigheid van narratieve passages	140
4.3.2.9 Inferenties expliciteren: wel of niet	143
4.3.2.10 Inclusief/exclusief 'we'	146
4.4 Samenvatting en conclusies	148
Hoofdstuk 5 Een diachroon perspectief: stilistische verandering?	153
5.1 Inleiding	153
5.2 Complementatie en het beperken van discussieruimte	155
5.3 Analyse parlementaire toespraken Wilders (2004-2009)	157
5.3.1 Corpus	157
5.3.2 Methode	158
5.3.3 Resultaten	165
5.3.3.1 Kwantitatieve analyse	165
5.3.3.2 Kwalitatieve analyse	167
5.4 Samenvatting en conclusies	172
Hoofdstuk 6 Slotbeschouwing	175
6.1 Inleiding	175
6.2 Het vaststellen van een indruk op macroniveau	176
6.3 Het identificeren van stilistische verschijnselen	177
6.4 Het kwantificeren van stilistische verschijnselen	179
6.5 Het leggen van verbanden tussen micro- en macroniveau	180
6.6 Tot besluit	181
Bibliografie	183
Summary	199

Bijlagen	209
Bijlage 1. Screenshot <i>Atlas.ti</i>	209
Bijlage 2. Toespraken Geert Wilders en Ella Vogelaar tijdens het ‘Knettergek-debat’ (2007)	210
Bijlage 3. Toespraken Geert Wilders en Alexander Pechtold tijdens de APB (2008 en 2009)	217
Bijlage 4. Corpusoverzicht toespraken Wilders (2004-2009)	240
Index	245
Curriculum Vitae	249

